

Augusta. De vrouw.

Monoloog in tegenwoordige tijd. Ontstaat. 'Happens to be written.' Hoe zeg je dat in eigen taal? Dat je schrijft en dat blijkt dat? Tegenwoordige tijd. Alles. Er komt geen verleden tijd op papier terecht en er komt geen voltooid verleden tijd op papier terecht. Zomaar. Vanzelf. Naar blijkt.

Wat het lichaam opslaat, maakt de vrouw tot tegenwoordige tijd. 'Als de dag van gisteren,' zegt men. Alsof het nu is, zo spreekt de vrouw. Alle tegenwoordige tijd laat ze in beslag nemen door de afgelopen ochtend, de afgelopen nacht, door gisteravond. Dit is haar wereld hier aan de ontbijttafel. Afdrukken laat ze spreken, trillingen verwoordt ze, hele lichaamsvlakten laat ze getuigen van zijn aanrakingen. Het zindert na, flitst na, gloeit na. Na? Zindert, flitst, gloeit. Oftewel: heden.

Zoals de oude buurvrouw haar geliefden oproept: Menno, Werner, Bernard, Siegfried. En haar grootmoeder? Grootmoeder ook.

Nemen geliefden de tegenwoordige tijd weg? Immers, oftewel, bijvoorbeeld: weten we wat de vrouw draagt, wat voor weer het buiten de ramen is, hoe laat ze leeft?

Een monoloog. Een verhaal dat 'happens to be written' in de tegenwoordige tijd. Hoe vertaal je 'happens to be?' Blijkt te zijn, is toevallig, pakt zo uit?

'Happens to be,' gebeurt te zijn, aan het gebeuren, gebeurende? Hoe zeg je dat in onze taal? Hebben we er geen woorden voor? En andere talen? Es passiert sich, es geschieht, nee, sterker. Es ereignet sich. Il se passe, il s'arrange, il s'arrive. Il me arrive de. Me arriiii ve de.

Wat zijn vrouwen toch droomsters. Ze verdoen hun tijd met herroepen. Met oproepen wat voorbij is. Met terug beleven. Of is het andersom? Gedroom, opgeroep, her gebe-

leef als trillende ruimte in zichzelf, rondom zichzelf, voor zichzelf? Geen tijd bestaat, geen daglicht bestaat, geen af te ruimen tafel? Neemt een geliefde tegenwoordige tijd af? Of doet hij haar in de tegenwoordige tijd arriveren?

Augusta. De vrouw.

(Vrouw zit scheef aan tafel, voeten op spijlen andere stoel. Op tafel ontbijtresten. Uit buurhuis klinkt voortdurend zachtjes muziek, die soms ineens tot de vrouw door lijkt te dringen. In de tekst staat dan: muziek uit buurhuis.)

Twan is weg. Ik sluit de deur en mijn oog valt op de geraniums. Ze overwinteren op de plank. Ik loop naar de keuken en vul de gieter met water en ga naar de gang terug; geef de dorre aarde water. Er zijn blaadjes nog groen. Er zijn blaadjes totaal dood. De stengels lijken dor hout.

Hij vertrekt voor het eerst.

Ik zwaai hem uit en doe de deur dicht en draai me om en mijn blik valt op wat daar een hele winter staat te rusten en ik geef de geraniums stuk voor stuk water. De korreltjes aarde zuigen het in.

We ontbijten. Twan zit op die stoel. Ik op deze. Hij zit op die stoel en hij zit in mijn mond genesteld. Ik neem een slok koffie, maar hij laat zich niet verjagen. Ik eet een boterham en als die op is, is hij er weer. Ik eet het ei, slik de hapjes door en hij duikt weer op. Ik drink sinaasappelsap en weer ontwaar ik hem. Ik drink koffie en de zweem hangt in mijn mond maar zwangerder is mijn mond van hem. Hij zit op die stoel als we ontbijten en hij zit in mijn mond.

Mond tegen mond vanmorgen, mond tegen mond vannacht, mond tegen mond gisteravond. Ik proef speeksel in zijn mond en ik neem er van. Mond tegen mond en daar binnen is speeksel. Het is in hem ontstaan, het is uit de binnenwand van zijn mond afgegeven aan de holte - hoe ontstaat speeksel? Nooit droge mond. Niemand. Is speeksel water? Vloeit het uit de mondbinnenkanten? Wordt het daar uit poriën geperst als zweet uit de huid? Nooit te weinig, niemand ooit droge mond, hoe bestaat het? Uit welke stoffen binnen in hem is zijn speeksel ontstaan? Geen gewoon water, schuimiger, taaiër, warmer, wat is speeksel? Hoe diep in hem is speeksel ontstaan? Mond tegen mond en rondom zijn tong hoopt speeksel zich op en ik hevel het over in mijn mond, ik neem in en hier zit het bewaard.

Waar is hij nu? Halverwege? Ergens. Ergens in zijn auto. Bij mij vandaan. Net weg. Kijk maar. Twee borden. Twee kopjes. Twee eierdopjes. Iemand eet dit ei op, iemand laat het omhulsel achter.

Hij is weg. De lucht is vol met zijn adem, zijn woorden hangen hier onder het plafond, tegen mijn huid echoën zijn afdrukken, mijn vagina is een gebutst orgaan in mijn lichaam. Ik houd van het moment dat hij net weg is. Alles valt stil, niets hoeft mijn hoofd meer te denken, niets hoeft ik gaande te houden. Niets zeg ik teveel, niets zeg ik om iets te zeggen, maar toch vooral dit: volstrekt stil waar hij en ik eerst samenzijn, waar hij zojuist nog is, waar hij als nog is. De afwezigheid waar ik van houd bestaat alleen als hij eerst áánwezig is, wat een gekte. Iedereen die dit hoort, zal zeggen: hij is toch jouw geliefde, dan wil je toch bij hem zijn, dan wil je hem toch niet laten gaan. Zegt iedereen.

(vrouw pakt zijn eierdopje)

Van Twan. Gekartelde schaal. Hij houdt het ei in zijn hand en slaat het voorzichtig tegen de tafel. Eierschaal geeft mee. Barstjes. Hij begint bij dit ingedeukte plekje. Hij maakt een stukje los. Legt het in de eierdop. Hij neemt een aangrenzend stukje schaal. Gebreek terwijl hij het lostrekt. Zijn duim en zijn wijsvinger pellen rond. Ik zie de binnenkant van zijn duim. Dit is zijn ei. Gekarteld. Ik doe het nog altijd zoals ik het heb geleerd. Ik sla met een mes de kop eraf. De eierschaal loopt recht bij mij.

Ik houd van het moment dat hij net weg is en ik houd van de uitgestrekte lege vlakten tijd tot hij weer komt. Sterker nog, ik zou niet weten hoe ik besta als hij altijd hier is. Altijd. Dag en nacht. Ik kom in ademnood, ik ga dood zonder lege uren, ik ga dood zonder lege ruimten, als hij nooit weggaat ga ik dood. Altijd samen? De meeste mensen kunnen dat heel goed. Ik niet.

(vanaf het buurhuis klinkt Marlène Dietrich, bandje plus meezingende stem van oude vrouw)

... Ich bin von Kopf bis Fuss auf Liebe eingestellt, ja das ist meine Welt, und sonst gar nichts.....

Nee, (grinnikt). Zij van hiernaast ook niet. Augusta. Als haar laatste vriend dood is zegt ze: 'Ik wil nog wel een man maar geen kostganger meer.'

'Kom even om de deur kijken,' vraagt ze. Zondag. Eergisteravond. Ik loop mijn voortuin door en ik loop haar voortuin door en ze staat in de gang voor de spiegel. Ze draait zich om en laat haar armen dansen. Ze heeft een witte blouse aan met opengewerkt kant en draagt een Tiroler rok met Tiroler hesje. Zo kleedt ze zich voor het casino. Valentijn én carnaval is het vandaag. 'Zo kan ik toch wel gaan?'

'Tegengevallen,' zegt zij de volgende dag. 'Verloren. En mijn mouwen kruipen steeds omhoog als ik aan het spelen ben en mijn onderarmen zijn helemaal niet mooi, kijk, armen van een oude vrouw, dus ik zit steeds aan die ruches de mouwen omlaag te trekken, je voelt je niet op je gemak.

Ik ben zo'n klein ding en er is een man die steeds een kruk voor mij pakt en die onder mij schuift. "Of moet ik u er ook nog optillen?" Aardige man, dat doet hij sinds Menno niet meer bij mij is. Jimmie is er ook, je weet wel, die mij altijd naar de taxi brengt.

Maar die ene is er niet. Ach nee, hij is toch niks voor mij. Veel te jong en veel te knap, zo iemand kan niet alleen zijn. Ik denk dat hij pas zestig is. Knap!!! Maar waarom hij dan steeds bij mij komt staan?

Ja ik weet het wel,' zegt Augusta. 'Het is mijn Duitse accent. Duitse vrouwen hebben een goeie naam. Nederlandse vrouwen verslonzen, zo gauw ze getrouwd zijn. Duitse vrouwen niet. Die blijven zich verzorgen. Ze hebben de naam. Ik moest toch nog weer iemand vinden. Al is het nog voor een half jaar. Iemand die mooi is. En die een auto heeft.'

(vrouw gaat met vinger langs binnenkant glas en likt vinger af)

'Lekkere sinaasappels heb jij,' zegt Twan - Eerste ontbijt in mijn huis. - 'Wat voor?'
'Bloedsinaasappels. Moro. Italië.'

(muziek klinkt uit buurhuis)

Augusta zegt dat ze het volgende oudjaar niet haalt. Prednison is een paardenmiddel zegt ze. Het maakt alles kapot, zegt ze. 'Ik wil nog zo graag leven. Ik wil nog zo graag tachtig worden.'

Ik zie haar nog wel iemand opduikelen. Als ze over die ene in het casino praat, is er geen verschil tussen haar en mij. Haar lichaam verdwijnt naar de achtergrond. Ik zie haar gezicht. Het barst van leven. Haar gezicht is haar lichaam. 'Ik wil toch nog weer iemand vinden,' zegt ze. 'Al is het voor een half jaar.'

'Een half jaar?' antwoord ik. 'Al is het voor een maand. Al is het voor een week. Al zou het maar een dag duren.'

'Je hebt gelijk,' zegt ze. 'Al is het een dag, ja. Liebliche man en dan dood. Veertjeslicht.'

(vrouw strijkt over gezicht)

Rozig gezicht. Gloeiend. Ik denk dat het er uitziet als een roze vlakte. Een soort laag over mijn huid. Uit mijn huid. Vanwege Twan's stekeltjes. Gisteravond arriveert hij gladgeschoren en vannacht groeien ze uit zijn huid. Vanmorgen zijn ze er. Mijn kin is gebrandmerkt. Mijn wangen zijn gebrandmerkt. Tot hier helemaal. Het gloeit. Het is vanmorgen vroeg. Open slaapkamerraam. De wind strijkt over onze gezichten. Ik lig op het kussen. Hij ligt op het kussen. Over blote gezichten zuchtjes wind. Hij komt half

overeind en hij ligt op zijn zij, scheef boven mij. Zijn gezicht tegen het mijne. Schuurt. Schurkt. Tot rozig wordens toe.

En dan het moment dat hij terugwijkt. Hoe hij naar mij kijkt. Er is al daglicht. Het valt raambreed naar binnen. Hij is half scheef boven mij en los van mij. Of misschien been dat raakt of misschien heup die raakt, dat weet ik niet meer, misschien niet helemaal los. Hij beziet mij. Hij heeft het in zich om dit zo te doen: op zijn elleboog te leunen en languit naast mij te liggen en zijn lichaam zo te laten en mij te bezien.

'En trouwens,' zeg ik dan altijd tegen Augusta, trouwens mijn lievelingsschrijfster die nu dood is leeft haar laatste jaren met een minnaar van bijna veertig jaar jonger.

'Hoelang heeft ze hem?' vraagt Augusta.

'Zomer '80 tot maart 1996, bijna zestien jaar dus.'

'Hoe oud is zij als ze hem ontmoet?'

'1914 geboren, 1980, zesenzestig jaar is zij als hij arriveert in Trouville aan de Atlantische kust.'

'O ja, in Frankrijk....'

(vrouw speelt met zijn eierdopje)

'Precies goed ei,' zegt Twan.

'Ja, precies goed. Puur geluk. Ik doe altijd maar wat.'

'Mijn moeder legt ze in het water als dat nog niet kookt en zo gauw het aan de kook is nog drie minuten. Zo zegt ze dat ze het doet.'

Ik zeg: 'Ik leg ze in het koude water en als dat kookt, dan nog heel even. Twee minuten, drie minuten, geen idee. Ik zet de bordjes op tafel en de broodplank en de kopjes en dan kom ik weer in de keuken en dan draai ik de vlam uit.'

Hij zegt: 'Een hard ei is niet lekker. Maar als dit witte nog doorzichtig is, brrrr.'

(muziek uit buurhuis)

'Wil jij mijn begrafenis regelen?' vraagt Augusta. Er gaan geen drie dagen voorbij of ze roept me binnen. 'Gewoon in stilte begraven. Hier is de nachtpon. Hier de zijden deken. Ik lig erbij alsof ik slaap. Hier bewaar ik de papieren. Barbara, staat op de envelop. Zie-

kenfonds. Groene Kruis. Kijk, hier staat wat je allemaal kunt krijgen als je erg ziek bent. Je hoeft er niet voor naar een verpleeghuis. Lees maar: bed, rolstoel. Huishoudelijke hulp. Verpleegster. Kijk, dit allemaal. Neem maar mee. Lees maar als je tijd hebt. Ik wil niet weg. Ik wil hier niet uit mijn huis. Dan liever dood.

Ik kan vannacht helemaal niet slapen en ik sta op en ik lees dit allemaal en ik eet graupensuppe, als je niet kunt slapen dan krijg je honger, weet je dat. Heb je mij niet gehoord? Koude graupensuppe. Ik kan niet slapen want ik hoor de woorden van de dokter weer: "Nee mevrouw, u gaat hier niet aan dood maar u kunt wel in een rolstoel terechtkomen."

Ik heb de soep op en ik zit aan tafel en ik pak de loupe erbij en ik lees dit. Ik lees wat ik allemaal kan krijgen van het Groene Kruis. Kijk, hier is de lidmaatschapskaart. Zie je. Het is vannacht en ik pak mijn giroafschriften erbij en ik kijk na of ik betaald heb. Ik heb gelukkig betaald.'

Twan. Eigenlijk Antoine.

Ik ken hem van het filmcafé. Cyclus Tarkovski. 'Le sacrifice.'

'Hoe heet jij?'

'Twan.'

'Twan? Hoe schrijf je dat?'

'Toine. Tee ooo iii enn eee.'

(muziek uit buurhuis)

Menno heet Augusta's laatste. Daarvoor is Werner. Daarvoor heeeeel heel lang Bernhard. Daarvoor Siegfried.

In de doodskist is Menno de vredigheid zelve. Ik sta naast Augusta en ik kijk naar hem. 'Eerst trekken ze hem het verkeerde pak aan,' zegt zij. 'Ik heb nog zo gezegd: dat blauwe, dat vindt hij het mooiste. Hoe kunnen ze hem dat groene pak aan doen en dat lichtgele overhemd. Gelukkig, hij krijgt dit blauwe pak aan. Hij ligt er rustig bij. En wat een mooie bloemstukken. En weet je wat zo raar is? Ik kan lopen als een kievit. Alle gewrichten soepel.

Ach, het zal toch niet waar zijn? "Menno heb je mijn pijn meegenomen?"

Nee. Alleen maar voor even. 'Zoiets gebeurt vaker,' zegt de huisarts. 'Het is de adrenaline.'

Menno valt dood neer op de drempel van de wasserij.

'Breng maar geen was meer hierheen,' zegt Augusta het jaar daarvoor tegen hem. 'Ik kan het niet meer. Ik krijg geen wasknijper meer samengedrukt.' Gewrichtsontsteking. Uit hoeveel gewrichten bestaat een lichaam? Prednison is een paardenmiddel.

'U gaat er niet dood aan,' zegt de huisarts, 'maar u kunt wel in een rolstoel terecht komen.'

'Dan maar liever dood,' zegt Augusta. Ze wil niet weg uit haar huis. Ze rekent uit hoe ze zuiniger kan leven en heel lang hulp kan betalen.

Maar ik dwaal af. Het gaat over Menno. Zes jaar kent ze hem.

Om drie uur woensdag komt hij onze straat ingereden. Om zeven uur rijdt hij de straat uit. Op vrijdag is hij er om twee uur. Kopje thee en dan samen in de auto naar Kleef. Bij Familia kennen ze hem precies. Hij is die gedistingeerde oude man die op de pfennig weet hoeveel hij af moet rekenen. Nee nee, hij smokkelt niet met een rekenmachientje. Hij kan het uit zijn hoofd. Hoeveel boodschappen er ook in hun wagentje zitten. Thuis broodjes en haring en fijngesneden ui. Duits avondeten. Slapen in Augusta's lits ju-meaux. Zaterdagmorgen gaat hij stilletjes uit bed. Stramme dunne man zet zich in de auto en vervoert zichzelf naar zijn eigen huis.

Zondag om drie uur is hij terug. Thee. Cake. Chocolaatjes. Uitsmijter en soep. Augusta kleedt zich voor het casino. Die gewoonte brengt hij mee. Ze staan in de gang te wachten tot de taxi komt. Taxi draait de straat in. Augusta en Menno lopen gearmd de deur uit. Daar stapt chique frêle Augusta achter in de taxi; geklede magere heer neemt plaats naast de chauffeur. Rond middernacht komen ze thuis. Menno wil World Sport zien. Hij is doof. De tv staat zo hard, dat ik het hier kan volgen. Augusta eet een slaatje met hem. Maandagmorgen vroeg vertrekt hij weer. Zachtjes. Hij laat haar slapen. Augusta belt hem als ze wakker is.

Augusta belt hem elke dag als ze wakker is. Menno belt haar als hij gaat slapen. Twee keer daags bellen ze elkaar. En elke dag om half zeven de telefoon laat Menno de telefoon twee keer overgaan: denk eraan Augusta, Bold & Beautiful.

'Alles nog in takt bij die man maar hij is niet lieblich, niet zärtlich. Ik kan er niks aan doen,' zegt Augusta.

Ik zie Menno al huilend aan de telefoon staan. Magere gedistingeerde oude man, broek half omlaag. Hoe hij zegt: 'Komt door jou. Je windt me op.'

'Ik wil dat niet meer,' zegt Augusta. 'Zo'n oude man. Geen beweging. Dat animeert niet. Als hij een arm om mij heenslaat heeft hij al een stijve schouder. Ik wil geen kostganger meer. Elke maandag verschoon ik het bed. Je ruikt dat, zo'n oude man. Dat met hem dat is ook geen liefde. Ik zeg altijd zo: "Waar geen samenspel is, daar is geen liefde." Samen spel, snap je. Toch mis ik hem. Ik kan hem niet bellen als ik wil praten. Nu hoopt het zich op in mij. Weet je dat ik hele dagen in mezelf praat. Ik kan mezelf goed vermaken. De hele week teer ik op die zondagavond.

Die ene man in het casino. Och dat is toch niks voor mij. Veel te knap. Mooie man. Fors. Ik zie hem staan met een biertje en ik denk: met jou zou ik wel iets willen. Nee. Mannen van het casino dat is niks. Die komen alleen maar voor het geld. Toch vraag ik me af waarom hij steeds achter mij komt staan. Dan staat hij daar met een glas bier in de hand. (geneurie: 'Manner umschwermen mich, wie Motten um das Licht. Wenn sie verbrennen, ja, dafür kann ich nicht.')

"Pilsje," zeggen jullie als jullie bestellen. Fout. Pils is uit Pilzen, Tsjecho-Slowakije. Het is bitterder. Het is duur. "Mag ik een biertje," vraag ik de ober. En ze moeten lachen hoe ik dat vraag: "een biertje." Iedereen zegt: "een pilsje."

Twan. Twaane. Tee oo ii enn eee. Hoe kan hij mij zo laten rusten. Ik breng mijn hoofd omlaag. Ik leg het tegen zijn buik. Hij ligt op zijn zij. Mijn hoofd schuilt. Ik duw het nog dieper in de hoek die zijn buik maakt met de matras. Het is daar aardedonker. Er is genoeg lucht. Ik lig. Ik wrik mijn gezicht nog verder. Ik kan niet verder. Daar ligt mijn hoofd. Hij vraagt niets, hij zegt niets. Hoe kan een wildvreemde begrijpen dat dit het moment is om mijn hoofd hier te begraven. Terwijl er al daglicht is. De eerste nacht ligt achter ons. We zijn net wakker en ik duik omlaag en ik gebruik de hoek die zijn buik maakt met de matras om mijn hoofd daar te verbergen. Zijn buik ademt door. Het daglicht is binnen. Hij blijft zo liggen. Hij zegt niets. Hij vraagt niets. Hij gekscheert niet. Het duurt tot ik daarvan terug kom.

(muziek uit buurhuis)

Vóór Menno is Werner. 'Klein lieb Sternchen Augusta.' Augusta leest me zijn liefdesbrieven voor.

'Och Werner. Dat is wat. Dat is Heimat. Weet je, ik sta in de keuken en ik begin iets te zingen van vroeger van school: "Schön ist die Jugendzeit in frohen Zeiten. Schön ist die Jugendzeit, sie kommt nicht mehr. Bald werde ich müde durch 'sLebens Schreiten. Um mich wird's einsam im Herzen leer. Drum sag ich's noch einmal....."- en hij zit daar op de bank en dan hoor ik hem meezingen en hij komt in de keuken en hij houdt me vast en och och, dat is liefde. Het straalt hem uit de ogen. Ik loop graag aan zijn arm. Ik laat hem mijn mans horloge dragen en ik laat hem mijn mans pakken dragen, ik maak mijn mannen mooi, vier pakken hangen er nog van Bernard. Werner draagt Bernards gouden horloge.

Menno draagt daarna ook Bernards horloge en nu ligt het weer in de kast. Voor wie? Ik wil toch nog zo graag een beetje leven En als het kan.....ik zou nog best iemand in bed willen, gek hè. Niet voor een wipje maar gewoon, spannend, dat hij mij aanraakt. Menno wil ik niet. Maar Werner. Heb ik je dat al eens verteld? We zijn in Torremolinos en Werner ligt al in bed en ik kom eraan - we hebben allebei iets teveel rumcola op - en ik spring en we liggen allebei náást het bed. Ik zeventig, hij tachtig. Kun je dat geloven? Werner, dat is echte liefde. Waarom sterven al mijn mannen plotseling? Menno op de stoep van de wasserij, Werner voor de U bahn en Bernard achter in de tuin, hij hangt de was op.

Werner, dat is wat. Werner is Heimat. Zeg dit maar bij de crematie. "Haar leven is heimwee."

Twan. 'Twaane eigenlijk,' zegt hij, maar iedereen zegt Twan.'

Van Antoine? Of van Antonius? Ik zou het niet weten, ik ken al die heiligen niet.

Wacht, op welke dag geboren? Weet ik niet eens. Ik weet niet wanneer hij jarig is, ik kan niks nakijken in mijn almanak. Antoine? Antonius?

Augusta, heb jij wel eens zo gevrijd dat de ramen ervan beslaan? Het is diep in de nacht. Ik maak het raam open en ik zie hoe vocht zich in de hoeken van de ruiten heeft afgezet. Kleinste druppeltjes, net dauw. Ze zitten op Twan's rug. Ze zitten op zijn voorhoofd. Hoe komen ze tegen het glas terecht? Oververzadigde ruimte. Dit brengen wij teweeg.

Met vocht en al draai ik de ramen naar buiten. Lantaarns beschijnen de straat: de stenen liggen in een keurig zigzagpatroon. Het is de eerste keer dat Twan blijft. Hij heeft er geen bezwaar tegen dat ik de gordijnen openlaat en dat ik het raam openzet. 'Anders kan ik niet slapen,' zeg ik.

(cassettebandje klinkt plus meezingen Augusta: Ich bin von Kopf bis Fuss, auf Liebe eingestellt. Ja das ist meine Welt, und sonst gar nichts. Männer umschwermen mich, wie Motten um das Licht. Wenn sie verbrennen, ja dafür kann ich nicht)

'Is Marlène Dietrich dan geen Parijse?' vraag ik Augusta. 'Nee. Daar heeft ze wel gewoond en daar is ze ook begraven, maar we hebben haar teruggehaald. Opnieuw begraven. In Berlijn. Weet je dat beide broers Kennedy haar willen? John en eh... '

'Robert?'

'Ja, Robert.'

En daarvoor? Voordat ik die ramen uiteindelijk opendoe? Als de ramen nog dicht zijn? Er is een kaars aan en buiten branden lantaarns. Hoe onophoudelijk hij in mij is, ik weet niet hoelang, ik weet wel dat ik verbaasd ben, zolang. Hij is nog steeds in mij en ik open mijn ogen. Ik zie de zijne. Ik zie het daaruit glinsteren. Ik bekijk hem langdurig. Hij is in mij en onze zijden liggen tegen de matras en onze bovenlichamen wijken terug en hij laat zijn gezicht waar het uit vandaan komt en ik laat mijn gezicht waar het uit vandaan komt. Ik kan niet naar zijn beide ogen tegelijk kijken. Ik kijk naar zijn ene oog. Dan kijk ik naar zijn andere oog. Ziet hij de mijne bewegen? Ik de zijne niet. Kan hij mijn beide ogen zien in één blik? Zijn gezicht is dicht behalve op de plek van zijn ogen. Op die plek is een opening en ik kan naar binnen kijken. Het glanst daar. Het beweegt daar. Ik zie het aan de schittering die verspringt.

(vrouw pakt croissant van broodplank.)

'Vergeten,' zegt hij.

'Geeft toch niet,' zeg ik.

(muziek uit buurhuis)

Vóór Werner is Augusta met Bernard getrouwd. Lang. Meer dan veertig jaar. Dan hangt hij in de tuin de was op en valt dood neer.

'Ik heb de beste man van de wereld,' zegt Augusta, 'alleen hoe haalt hij het in zijn hoofd om mij net na de oorlog mee naar hier te nemen? Ik word vastgezet in het Valkhof. Mijn paspoort wordt ingepikt. Ik mag vijf jaar niet naar Duitsland terug. Hoe heeft Bernard dat kunnen doen? Hij wil mij aan zijn moeder laten zien. Hij wil zijn nieuwe bruid aan zijn familie laten zien. Niks daarvan. Valkhof. Hoe kan hij mij een paar dagen na de bevrijding meenemen naar Holland? "Moffin. Die Moffin."

Bernard is de beste man van de wereld. Mooi. Deftig. Attent. We krijgen nooit kinderen. Bernard is een echte gastheer. Joviaal. Lief. Als ik zeg dat ik een ketting van bloedkoraal wil, dan zoekt hij heel Nijmegen af naar een bloedkoralen ketting. Desnoods gaat hij er voor naar Arnhem. We hebben een fantastisch huwelijk. In bed super plus klasse A. Nou ja, tot een bepaalde leeftijd dan. En nou ja, niet zoals tegenwoordig natuurlijk. Ik kijk altijd naar Jerry Springer, tegenwoordig weten de mannen wat ze bij een vrouw moeten doen, in onze tijd is dat allemaal niet zo bekend. Nee echt, een betere man kun je je niet voorstellen.

Hij heeft liever niet dat ik over mijn baby praat. "Verleden tijd," zegt hij. "Het kind is toch gestorven. Nou dan, denk er niet meer aan." Mijn Erika, mijn liefdesbaby, mijn baby van Siegfried. "Denk er niet meer aan," zegt Bernard. "Dat is verleden tijd."

Als je bij de crematie iets wilt zeggen dan zeg maar dit. "Wat is je gelukkigste tijd Augusta?" "De gelukkigste tijd is als ik mijn baby heb." Nu nog, als op reclame iets van luiers is, dan kijk ik en kijk ik en kijk ik.

"En de ongelukkigste?" "Het ongelukkigste is de haat hier in Holland. De haat omdat ik Duitse ben." Altijd nog die haat. Vooral bij vrouwen. Met vrouwen kan ik niet opschieten. Mannen zijn anders. Mannen vinden dat grappig, mijn Duitse accent. Maar vrouwen. Altijd haat. Altijd jaloezie.

"Wat is het ergste dat je is overkomen Augusta?"

"Die haat hier in Holland." Tot op de dag van vandaag.'

Terwijl Augusta in haar eigen land meer onder de oorlog geleden heeft dan wij met de hele straat bij elkaar.

(vrouw pakt half brood van broodplank.)

Zelf gebakken. Ik snijd sneden. Zó groot is één snee. Hij smeert er boter op. Hij snijdt hem middendoor. Twee stukken brood. Bord komt tevoorschijn tussen twee rechte lij-

nen. Hij pakt zijn ei, dutst het tegen de tafel, neemt een begin tussen duim en wijsvinger. Glanzend wit komt te voorschijn. In ene hand draait ei. Andere hand breekt stukjes van de schaal. Binnenkant duim en binnenkant wijsvinger werken samen. Ik kijk. Eierschaal breekt in schichten. Eiwit en eigeel op helft boterham. Zout erover. Stukje tussen duim en wijsvinger van ene hand, mes in andere hand. Snijdt af. Stukje naar mond. Hoofd iets omlaag, mond dichterbij bord.

(muziek uit buurhuis)

Getrouwd met Bernard? Baby al dood? Hoe zit dat met die jaartallen van Augusta? Wanneer trouwt ze met Bernard? De oorlog is nog net niet afgelopen. In 1945 dus. De baby is van? '40? '41? Tussen het huwelijk en de baby zijn de strafkampen van Augusta's ouders. Het komt zo. Ze slachten een varken. Illegaal. Het is in Dortmund en het is oorlog. Illegaal slachten is nog niet zo erg, dat doen meer mensen. Alleen: Augusta's ouders zijn niet georganiseerd. Ze zijn niet bij de Hitler beweging. Augusta's vader en moeder komen uit Pruisen en iemand uit Pruisen is voor de keizer, dus voor niemand anders. Ook niet voor Hitler. Augusta mag niet zo'n rok dragen en zo'n witte blouse en zo'n vestje met hier dat teken. Wie niet in de beweging zit, moet de kinderen zaterdags naar school sturen. Augusta moet op zaterdag naar school.

'Ik loop over straat naar school,' zegt Augusta. 'Ik ben gebrandmerkt. Er zijn niet veel kinderen in Dortmund die naar school moeten.' Als Augusta's vader en moeder een varken slachten, worden ze opgepakt. De Sicherheits Dienst ziet alles. De moeder komt in een strafkamp terecht. De vader komt in een ander strafkamp terecht. Augusta's baby is geboren en is alweer dood. Augusta woont in het huis. Zonder ouders. Zonder baby. Ze werkt in de kazerne als kapster. Daar ontmoet ze Bernard, Hollands soldaat.

Nee. Wacht. Nog niet. Eerst komt het bericht, dat ze naar het oosten van Duitsland moet. Naar het dorp waar dat ondergrondse strafkamp van haar vader is. Hij is niet meer in het strafkamp. Hij is in het ziekenhuis. Hij ligt op sterven. In het kamp half dood geslagen. Door medegevangenen. Jaloers omdat Augusta's vader de haren van bewakers knipt en een snee brood krijgt. Augusta treft hem nog levend aan. Hij overlijdt. Augusta - drieëntwintig jaar - regelt de begrafenis moederziel alleen. Er is geen Lutherse dominee in het Oost Duitse dorp van het strafkamp, sterker nog, geen dorpling daar weet van het bestaan van dit kamp. Tenslotte is de pastoor bereid. Er worden klokken geluid.

Augusta staat bij het graf. Haar vriendin Martha is bij haar. Acht Franse krijgsgevangenen staan rondom het graf. Als de kist zakt, krijgt Augusta een ontzettende bloedneus.

Het is nog in de oorlog dat ze met Bernard trouwt. Na de bevrijding neemt hij haar mee voor een korte vakantie in Nijmegen. Hoe kan hij dat doen? Augusta wordt bij de grens aangehouden en vastgezet in het Valkhof. Ze mag uit het Valkhof. Mits ze zich een half jaar niet op straat vertoont. En mits ze de eerste vijf jaar niet naar Duitsland gaat. Na de oorlog is Augusta's moeder vrij. Ze komt thuis in Dortmund. Niemand thuis. Augusta en Bernard in Holland. Echtgenoot in Oost Duitsland begraven. Moeder komt na de oorlog het strafkamp uit een leeg huis in.

Twan. Antoine. Heilige Antoine? Nooit van gehoord. Wel van de heilige Antonius. Komt Antoine van Antonius?

Je weet niet hoe iemand is in bed. Je weet dat niet de eerste keer. Ik weet het een hele tijd niet. Het gaat een hele tijd zo, dat zijn vingers afwachtend over mijn romp dwalen en de mijne over die van hem. Beleefdheidshalve. Uit hoofde van respect. Je denkt de eerste tijd van dwalende handen en vingers dat je je misschien hebt vergist, dat hij misschien gruwelijk saai is. Misschien iemand van strelen en neuken en klaar. Ook goed, denk je nog.

In de dwalingen sijpelt iets. Vaart iets. Hij hoeft zijn been maar tussen mijn benen te schuiven of mijn geslacht barst los; hij duwt steviger en de huid van zijn been proeft. Bot duwt en huid proeft. Godverdomme, waarom laat mijn geslacht zich kennen door dit zelfverzekerde gebaar van hem. Hoe kan het geslacht mij zo verraden. De huid van zijn been proeft. Ik weet niet wie het eerst begint om de beleefde fase af te sluiten. Borrelt er iets uit mij wat hij hoort? Durft hij uit zichzelf ineens dit gebaar te maken, zijn been tegen mijn kruis. Ik weet niet wie het eerst is. Ik weet niet hoelang de huid van zijn been proeft.

(muziek uit buurhuis)

Vóór Bernard is Siegfried. Siegfried is de vader van Augusta's baby. Siegfried is soldaat. Het is oorlog. Hij moet naar Rusland. Hij overleeft het Stalingrad offensief en is

op de terugweg. Hij zal zijn kind nooit zien. Baby Erica is dood. Wiegedood. In 1940 geboren en in 1941 gestorven.

'Er zijn veel Erika's in Duitsland,' zegt Augusta. Ze zijn allemaal in 1940/1941 geboren, vraag maar na. Van: "auf der Heide blüht ein schönes Blümchen, es heisst Erika."

Al zou de baby niet gestorven zijn, dan nog zou de vader zijn dochtertje niet zien. Halverwege Rusland en Duitsland sterft hij zelf. Van honger. Van uitputting.

'Zo trouw ik met Bernard,' zegt Augusta. 'Wat moet ik anders. Baby dood. Siegfried dood. Vader dood. Moeder in strafkamp.'

Dat zeg ik toch al, Augusta heeft in haar eigen land meer ellende van die oorlog dan wij met de hele straat bij elkaar.

Dat been van Twan hier tegen mij aan, het moet iets heel ouds zijn, een heel oud gebaar. Maar vanaf wanneer dan? Zoogdierenmannetjes paren wijdbeens om het vrouwtje, niks hards tegen haar geslacht, hooguit iets zachts dat ze voelt, iets dat tussen haar benen komt bungelen, zijn teelballen. Maar wat ik voel is niet iets zachts. Het is hard. Het is stevig als een bot. Het is onmiskenbaar, hij plant het tegen mijn geslacht. Welk miljarden jaren oud gebaar is het dat mij lichaamsvocht ontlokt, in een reflex, onmiddellijk. Voortdurend. Zeg maar: hard bot stoot tegen geslacht en blijft daar, vocht ontspringt. Is het de autoriteit waarmee hij dit doet? Verlang ik dat? Paren zoogdieren evolutionair gezien anders vóóordat ze wijdbeens paren? Paren ze been om been? Is het nog ouder? Als we nog niet in benen gesplitst zijn? Hoe paren walvissen?

Hard been tegen de precieze plek waar mijn romp in tweeën splitst.

(muziek uit buurhuis)

Augusta is zwanger van Siegfried. Siegfried zelf is allang richting Rusland. Hij weet niet dat Augusta zwanger is. Vijf maanden houdt ze het voor zich. Ze zegt: 'Ik spring van de trap. Ik slik tabletten. Maar wat wil blijven zitten, blijft zitten. Ik heb in mijn vinger geprikt en het bloed in de lappen opgevangen. Mijn moeder ruikt geen onraad. Ik pers bloed uit mijn vingers en veeg dit over de lappen en doe ze in de wasmand. Zo houd ik het vijf maanden geheim. Dan vertel ik het. Het huis is te klein. Mijn moeder

vindt een aborteuse, maar nu wil ik niet meer. Ik houd dit kind. Dit liefdeskind van Siegfried.'

'Siegfried wil mij,' zegt Augusta. 'Siegfried is al heel lang gek op mij. Ik ben al heel lang van hem, vindt hij. We zijn allebei op middelbare school. Hij zit in de hoogste. Hij gaat studeren. Als hij thuis is, haalt hij mij van school. Hij wil mij. Ik ben als de dood. Hij mag van mij met alle meisjes vrijen, als ik maar niet hoef.

Wanneer ik achttien ben, kan ik hem niet meer weigeren. Het is tegen een hek. Ik kom thuis daarna. In onze hal hangt een grote spiegel. Ik bekijk mijzelf. Ben ik veranderd? Is het aan mij te zien?

'Ik houd niet van het woord "neuken". Op tv ook: "geneukt." "Wippen" is veel leuker. In Duits zeggen we: "ficken." Nee. "Een wipje maken." Dat klinkt leuk.

Twan. Niet deftig Hollands met van die volle letters ergens in ronde mond losgelaten:
Twan. Kortweg Twan.

Ik lig al in bed, hij is zich aan het douchen. Ik lig onder het dekbed en daarbij: mijn geslacht ligt tussen lippen verborgen. Bij hem niet. Hoe komt Twan de eerste keer in bed? T-shirt en onderbroek aan? Onderbroek aan? Hij heeft niets aan. Zijn penis maakt een scheve hoek met zijn lichaam. Alles van mij is onder het dekbed behalve mijn gezicht. Het ziet hem binnenkomen. Zonder T-shirt. Zonder onderbroek. Geslacht scheef voor zich. Hij komt in bed. Onder het dekbed treft hij mijn lichaam aan. Ook bloot. Wel heeft hij de condooms nog niet meegenomen. Die liggen in de toilettas. De toilettas heeft hij niet bij zich. Die staat in de badkamer.

(vrouw pakt kaasschaaf.)

Halve snee brood met ei is op. Andere helft ligt daar nog op zijn bord. Beboterd. Hij pakt stuk kaas. Drie keer schaven, brood onder kaas verdwenen. Eet halve boterham met kaas op en zegt: 'Moet nu gaan.' Vier ellebogen op tafel. Zoen. Nog kleine zoen. Hij staat op. Ziet croissant hier liggen. 'Croissant vergeten,' zegt hij.

'Geeft niet,' zeg ik.

(muziek uit buurhuis)

Tweede Wereldoorlog 1941. De Duitsers rukken op naar het Oosten en ze lopen het Russische leger onder de voet. In de winter komt het front stil te liggen op vijftig kilometer voor Moskou. Geen gevechten. Overleven. Kou. Honger. In 1942 lanceert Hitler grosse Sommeroffensieve met verse troepen en vers geschut. Een deel bezet Moskou. Een deel trekt naar het zuiden, naar Stalingrad en naar de Russische olievelden. November 1942 sluiten de Russen het zesde leger van generaal Von Paulus bij Stalingrad in. - Denk niet dat ik zo goed in geschiedenis ben. Ik onthoud nooit iets. Ik onthoud alleen maar wat zich in mij vast haakt. Augusta vertelt. Ik zoek na in de boeken. Wat ik in de boeken vind slaat zich op in mijn lichaam. - Ik lees: driehonderdduizend soldaten zitten in de val. Siegfried is één van die driehonderdduizend Duitse soldaten. Geen vliegtuigen meer die eten aanvoeren. IJzige kou. Op 31 januari 1943 capituleert generaal Von Paulus, al mag dat niet van Hitler: 'Vecht tot de laatste soldaat. Niemand mag ook maar een meter terugtrekken. Sieg Heil.' Von Paulus capituleert toch. De Duitser soldaten gaan op ordeloze terugtocht. Siegfried sterft ergens.

De Russen rukken op. Blind van wraak. Het eerste Duitse gebied dat ze tegenkomen is Oost Pruisen. En daarmee is de Augusta-cirkel weer rond, ingewikkeld, maar toch.

Augusta's ouders zijn allebei geboren in Oost Pruisen, in dat verre Duitse gebiedsdeel, daar in het uiterste Noordoosten. Aan de ene kant tegen Rusland gelegen en aan de andere kant tegen Polen. Van Duitsland gescheiden door de Poolse corridor. Augusta's vader en moeder wonen daar tot ze trouwen en tot Augusta geboren is. Dan vertrekken ze naar Dortmund, gastarbeiders in eigen land dus. De hele rest van de familie blijft op het platteland wonen, vlak onder Königsberg.

De Russen veroveren Oost Pruisen. Het gebied moet endlöst worden van Duitsers. Tot de laatste toe. Zolang mogelijk blijft Augusta's familie op de hoeve. Iedereen is al weg uit het dorp. Augusta's familie nog niet en de burgemeester nog niet. Hij vlucht. Zij vluchten. Ze zijn op een kar. De Russen zien hen. Opa en de burgemeester komen aan een boom te hangen. Oma wordt een boerderij ingeduwd - dit is het laatste wat van haar gezien is. Oma verdwijnt van de aardbodem. Moeders zusters dochter - vijftien - wordt verkracht en naar Siberië afgevoerd. Ze woont tegenwoordig in Amerika. Moeders zuster zoon komt als dertienjarige in Litouwen terecht en krijgt daar onderdak en trouwt daar.

Dan is er nog tante Elma. Alle zusters van moeder vertrekken op tijd uit Oost Pruisen, behalve tante Elma. Zij blijft op de boerderij. Ze vertrekt pas met opa en oma en burgemeester. Zij komt veilig Pruisen uit en ze komt te wonen in wat later Oost Duitsland zal worden.

Augusta's familie verneemt nog dit: dat ze herenigd is met haar man. De oorlog stopt. Soldaten zijn geen soldaat meer. Soldaten gaan naar huis. Oom heeft geen thuis meer. Dat is in Oost Pruisen. Oost Pruisen is endlöst van Duitsers. Waar is tante? Het Rode Kruis zoekt. Het vindt tante. Tante krijgt oom terugbezorgd. De Russen hebben zijn ogen uitgestoken. Hem een been afgezet. Tante Lena verzorgt hem tot zijn dood.

'Hun dochter moet ergens in Denemarken wonen,' zegt Augusta.

Ze zegt ook: 'Ik weet niet wie ik meer moet haten: de Russen of de Duitsers..'

Dat zeg ik toch: 'Zij heeft meer onder de oorlog van haar eigen volk geleden dan wij met de hele straat bij elkaar.'

(vrouw pakt almanak uit tafel la en doorzoekt)

Geen heilige Antoine in mijn Enkhuizer. Wel vier Antoniussen. 17 januari, 13 juni, 5 juli, 24 oktober. 24 oktober: H. Antonius Maria Claret, 5 juli Antonius Maria Saccaria, 13 juni H. Antonius van Padua, 17 januari H. Antonius abt.

Eigen vraag: hoe laat ik mij zien. Ik ga als eerste onder de douche. Twan zit nog op de bank in de kamer. Ik ben mij aan het douchen en ik weet niet hoe ik mij aan hem zal laten zien. Mijn duster hangt aan de haak. Ik kan rechtstreeks naar bed gaan en vandaar hem roepen. Of wachten tot hij ook in bed komt. Het water stroomt uit de douchekop, het valt over mijn lichaam, dat zal wel, dat kan wel zo zijn, intussen breek ik mij het hoofd: hoe laat ik mij zien? Als ik me af droog weet ik het nog steeds niet. Ik laat de duster hangen. Ik loop de badkamer uit. Ik ga de keuken door. Ik loop in de gang. Ik ben bij de deur van de kamer. Ik spring de deur voorbij en kom op de vloerbedekking tot stilstand. 'Zo zie ik er uit,' zeg ik.

Augusta en Oost Pruisen. In Oost Pruisen is een hoeve. Het is 1920. Er wordt een kind geboren. Augusta. De vader en moeder vertrekken naar Dortmund. Ze zijn gastarbeiders

in eigen land. De vader werkt bij Krupp. Moeder is kapster. Baby Augusta blijft bij opa en oma. Oma bakt brood. Opa maakt klompen. De boter hangt na het karnen in de waterput tot het mee gaat naar de markt. In de rivier zit paling. Zo groeit Augusta in Oost Pruisen op: met brood en goeie boter en verse paling. Er is een bokje - genaamd Josie - die op haar let. Er is een hond - Dorlie - tegen wie ze ligt te slapen.

Elke vakantie komen vader en moeder. Tot vader zegt: 'We werken ons kapot om altijd naar Oost Pruisen te gaan. Waarom nemen we ons kind niet mee naar Dortmund?' Augusta is vier. Augusta gaat mee. Oma huult. Oma zoekt het kind overal. Het is nergens meer te vinden. Oma zoekt op het kerkhof, ze sleept stenen van de graven. Ze wroet met haar handen in de aarde. Ze vindt Augusta niet. Oma komt in een gesticht. Ze komt er weer uit. Ze slikt elke dag een tablet. Oma is rustig.

In de zomervakantie is Augusta bij opa en oma. Zes weken lang. Alle zomers. 'Daar ben ik thuis,' zegt Augusta.

'Ik ben zes jaar en ik woon in Dortmund,' zegt Augusta. 'Mijn eerste vier jaren woon ik bij opa en oma in Oost Pruisen en nu woon ik in Dortmund. Ik moet naar school en ik ben zo'n klein min ding, als ze me de schooltas ombinden val ik zowat achterover. Ik groei slecht. Ik blijf klein en min. Tegenover is de winkel en ik haal eieren en ik zeg dat ik naar oma wil. Elke dag zeg ik dat ik naar oma wil. Ik blijf minnetjes. Ik kom niet aan de gang. Pappa en mamma zijn ten einde raad.

Opa uit Oost Pruisen komt naar Dortmund. In Königsberg stapt hij in, dan de Poolse corridor door, overstappen in Berlijn. Twee dagen en een nacht zit opa in de trein. Hij stapt uit. Dorli de hond springt ook uit de trein. Ik speel met Dorli. Ik slaap in tegen Dorli. Opa vertrekt naar Oost Pruisen en laat Dorli in Dortmund. Dan kom ik aan de gang. Ik groei.'

'Ik ben klein kind en ik woon bij oma in Oost Pruisen. Ik ga mee met vader en moeder in Dortmund wonen en oma wordt gek. Ze zoekt mij en zoekt mij. Ze geneest met medicijnen en is nooit meer de oude. Ik ben elke vakantie in Oost Pruisen. Oost Pruisen is oma is thuis. Wat is oma stil geworden. Als ik er niet ben breit ze voor mij. Zes weken ben ik bij haar en de rest van het jaar breit ze voor mij. Jurkjes, sokjes, wanten, mutsen. Ik kom er in om.'

'Oost Pruisen is oma is thuis.' Oost Pruisen bestaat niet meer. Oost Pruisen is Rusland. Königsberg heeft een nieuwe naam. Kaliningrad. Oost Pruisen is endlöst van Duitsers.

(vrouw pakt beide eierdopjes.)

Rechte eierschaal. Zoals ik het thuis heb geleerd. Die van Twan is gekarteld. Hij doet boter op een boterham en snijdt die door en pakt het ei en butst het tegen tafel, klein gekraak, houvast voor zijn duim, wit glanzend ei waar hij de bast weghaalt. Witte ovaal kop vanaf deze kartels en hij pakt zijn lepeltje, wit geeft mee naar binnen en wijkt dan vaneen, een lepeltje is geen mes maar ook een lepeltje snijdt. Wit kapje van ei brengt hij naar zijn mond, de rest draait hij op lepel en brengt naar snee brood, schaal in dop terug, lepeltje naast bord, zout over ei-landschap, snee in vier stukjes. Hij eet halve snee brood met ei. Ik eet mijn ei altijd zo op.

(muziek uit buurhuis)

'Oma is mijn moeder. Oma is thuis. Oma is Oost Pruisen is thuis. Oma vlucht voor de Russen. Ze duwen haar een boerderij in. Oma verdwijnt van de aardbodem. Ik ben met Bernard getrouwd. Ik ben in Nijmegen. Ik mag Holland niet uit. Ik mag in 1950 pas Holland weer uit. Oma verdwijnt van de aardbodem en ik weet van niets. Ik ben niet in Duitsland om na te gaan waar oma is.

Mijn moeder is in Duitsland. Ze is een wrak na het strafkamp. Ze gaat niet naar het Rode Kruis om te informeren waar oma is gebleven. Mijn moeder is te zwak om lijsten te lezen en lijsten te lezen en te vragen en te bellen.

Ik ben in Holland gevangen en oma verdwijnt van de aardbodem. Ik weet niets. Verkrachten ze haar? Doden ze haar? Voeren ze haar ook naar Siberië? Vlucht ze? Hoe sterft ze? Wanneer sterft ze? Een natuurlijke dood? Gooien de Russen haar in een kuil? Waar is haar lichaam? Ik weet niet waar oma's lichaam is. Ik ben in Holland na de oorlog. Ik zit voor vijf jaar in Holland gevangen, ik mag de grens niet over en ik kan niks nazoeken. Ik kan geen Rode Kruis lijsten nakijken, ik kan oma's naam niet zoeken. Mijn moeder kan het net zo min. Mijn moeder is ziek uit het kamp terug en treft een leeg huis aan. Zieke moeder en ik opgesloten in Holland, wie moet de Rode Kruis bijeenkomsten bijwonen om iets aan de weet te komen over oma? Moeder niet. Ik niet. Ik weet niets. Ik weet het niet tot op de dag van vandaag.'

'Ik ben het kind van oma's liefde. Ik ben een kind van de liefde. Van alle kanten. Van vati en muttie. Van Siegfried. Van Bernard. Van Werner. Van Menno. Van ???? Denk je dat ik nog een man vind? Och nee, kijk, een wrak. Ik red me heel goed. Ik ben heel rustig. Ik zie niemand en ik ben heel rustig. Ik ben in gedachten. Ik heb zoveel te denken. Ik sta voor de foto van Werner en ik zing. "Ich erkenn dich mit verbundene Augen. In der Nacht und in der Dunkelheit. Ich erkenn dich mit verbundene Augen. Nur durch deine Zärtlichkeit." "Hoor je me zingen?"'

'Wo mann singt, da lass Dich ruhig nieder, böse Menschen haben keine Lieder,' citeert Augusta. 'Wij, Pruisen, hebben voor alles een gezegde.'

'Zondagavond naar het casino. Moet. Ik vind het verschrikkelijk om alleen te gaan. Maar als ik er eenmaal ben. Aardige mensen. Ik teer er de hele week op. Ik herhaal alles in mijn hoofd. Niemand zegt daar de achternaam, weet je dat. Ik durf mijn witte leren rok niet aan te doen. Naast Menno wel. Nu niet. Dan denken ze dat ik iets wil. Jammer. Die witte trui erop, die angora, je kent hem wel. Mijn roze pakje heb ik ook al in geen half jaar aangehad. Menno is dood en mijn sexy kleren hangen niks te doen in de kast.'

'Ik moet toch nog iemand vinden,' zegt Augusta. 'Al is het voor een paar maand. Die lievelingsschrijfster van jou. Hoeveel jaren leeftijdsverschil zei je? Negenendertig? Zie je wel, wat maakt het uit. Oude man. Jonge man. Heel jonge man. Ik lig in zijn armen. Ik sterf. Bij mijn mannen lig ik in de armen. Je weet toch hoe mijn bed staat. Ik lig aan de raamkant en ik leg mijn hoofd op zijn schouder en hij slaat zijn arm om mij heen. Zo slaap ik de hele nacht. Bij Menno niet. Zijn rechterschouder doet pijn. Hij verdraagt mijn hoofd daar niet. Hij slaapt op zijn rug en ik lig zo (in foetushouding) en hier is zijn hand (op rechterheup). Hoelang is hij al dood? Hier ligt zijn hand. Gek hè. Hier. Menno's hand.'

Augusta, heb je zijn beide ogen wel eens als één oog gezien? Ik hoor het portier van de auto dicht slaan. Ik hoor voetstappen in de voortuin. Ik doe open. Twan stapt de gang in. Ik sluit de deur achter hem. Hij is binnen. Hij blijft voor het eerst. Zijn jas is nog aan. Mijn gezicht is heel dicht bij dat van hem, ik houd mijn ogen op de zijne gericht, ik knipper niet en dan vloeien de omtrekken van zijn ogen samen. Ik zie één oog. Eén

breed oog dat twee irissen heeft, twee plekken van waaruit het schittert. Hij is zojuist binnen en hij blijft voor het eerst.

(muziek uit buurhuis dringt door. Augusta's stem die meezingt: 'Ich bin von Kopf bis Fuss auf Liebe eingestellt...')

(vrouw staat op, ruimt tafel af.)